

اقدامات ضد تروریستی دولت ها و حق احترام به حریم خصوصی

پدیدآورنده (ها) : آفتاب، محمدرضا

حقوق :: نشریه شهر قانون :: زمستان ۱۳۹۲ - شماره ۸

صفحات : از ۱۶۶ تا ۱۶۷

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1380770>

تاریخ دائلود : ۱۴۰۴/۰۶/۰۱

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- اخلاق حرفه ای، حریم خصوصی و حق دسترسی به اطلاعات
- حریم خصوصی در اسلام و نسبت آن با امر به معروف و نهی از منکر
- صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی بر اساس هنجارهای اسلامی

عناوین مشابه

- تزامم حق شهروندان بر حفظ حریم خصوصی با حق دولت در ردیابی دیجیتال افراد مبتلا و یا مشکوک به انتقال بیماری کووید-۱۹
- نظام آموزش اجباری در مواجهه با حق بر حریم خصوصی و زندگی خانوادگی (نگاهی به پرونده وندرلیش علیه دولت آلمان در دادگاه اروپایی حقوق بشر)
- نگاهی به مفهوم و مبانی حق بر حریم خصوصی در نظام حقوقی عرفی
- بررسی تحلیلی شرایط حق دفاع مشروع با تاکید بر اقدامات مسلحانه دولت ها علیه حملات گروه های تروریستی بین المللی
- استثنایات نسبت به مصونیت دولت در حقوق بین الملل اقتصادی مفهوم تجارتی (بازرگانی) تمایز بین اقدامات خصوصی و عمومی در دکتترین محدودیت های مصونیت دولتی «هازل فکس»
- اهمیت تفتیش و بازرسی در دادرسی های کیفری با تاکید بر احترام به حریم خصوصی اشخاص در اسناد بین المللی و حقوق داخلی ایران
- اهمیت تفتیش و بازرسی در دادرسی های کیفری با تاکید بر احترام به حریم خصوصی اشخاص در اسناد بین المللی و حقوق داخلی ایران»
- احترام به حریم خصوصی اشخاص در مقام تحصیل دلیل در آیین دادرسی کیفری ایران، فرانسه و رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر
- پاسخ ها غیرکیفری به مسائل نقض حریم خصوصی در سیاست جنایی ایران و کانادا
- حل تعارض میان دو اصل احترام به حریم خصوصی و اطلاع رسان

اقدامات ضد تروریستی دولتها و حق احترام به حریم خصوصی

محمدرضا آفتاب
کارشناس ارشد حقوق بین الملل

۱

۲

۳

۴

متضمن یک پناهگاه امن یا منطقه حفاظت شده برای آدمیان است که مردم در آن می‌توانند از بازرسی دقیق و موشکافانه و احتمالاً نکوهش درباره امور شخصی خود رها و آزاد باشند.

می‌توان تعاریف مختلف از حریم خصوصی را در شش دسته تقسیم‌بندی کرد:

- ۱- حق تنها ماندن.
- ۲- دسترسی محدود دیگران به انسان و توانایی ایجاد مانع در برابر دسترسی‌های ناخواسته به انسان.
- ۳- محرمانگی و پنهان ساختن برخی امور از دیگران.
- ۴- کنترل بر اطلاعات شخصی.
- ۵- حمایت از شخصیت و کرامت انسان.
- ۶- حق بر عالم صمیمیت انسان.

شناسایی حق احترام بر حریم خصوصی در اسناد بین‌المللی

حق احترام بر حریم خصوصی (The Right to Privacy) یا (Right to Respect for Private Life) به خوبی در حقوق بین‌الملل آمده است. اعلامیه جهانی حقوق بشر در ماده ۳ چنین می‌گوید: «هر فردی حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی دارد.» و در ماده ۱۲ نیز آمده است: «حدی در زندگی خصوصی، امور خانوادگی، اقامتگاه یا مکاتبات خود نباید مورد مداخله‌های خودسرانه واقع شود و شرافت و اسام و رسمش نباید مورد حمله قرار گیرد هر کس حق دارد در مقابل این گونه مداخلات و حملات مورد حمایت قانون قرار گیرد.» شورای اروپا در قطعنامه‌ای که درباره حریم خصوصی صادر کرده حریم خصوصی را به عنوان حقی نسبت به داشتن زندگی با سلیقه خود و حداقل مداخله دیگران تعریف کرده است. کنفرانس حقوقدانان درباره حق رعایت حریم خصوصی که در نوژ بر گزار شد در بند ۲ اعلامیه خود آورده است: «حق حریم خصوصی حقی است نسبت به تنها ماندن نسبت به زندگی کردن با سلیقه خود یا حداقل درجه مداخله دیگران.» ماده ۱۷ میثاق حقوق مدنی و سیاسی، حریم خصوصی را به شرح ذیل مصون از مداخله و تعرض می‌داند: «۱- حریم خصوصی، خانواده، خانه یا مکاتبات هیچ کس نباید مورد مداخله خودسرانه یا غیرقانونی قرار گیرد و همچنین شرافت و حیثیت او نباید مورد تعرض غیرقانونی قرار گیرد.» هر کس حق دارد در مقابل این گونه مداخلات یا تعرضات از حمایت قانون برخوردار گردد. «بنظر کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد: «این حق باید در برابر کلیه مداخلات و تعرضات اعم از اینکه از سوی مقامات دولتی یا اشخاص حقیقی

بحث نقض حق احترام به حریم خصوصی در مبارزه با تروریسم است. این مسئله بخصوص در قرن بیست و یک و پس از واقعه ۱۱ سپتامبر به صورت جدی‌تری مطرح شد؛ پس از آن که دولتهای مورد تهدید حملات تروریستی چون ایالات متحده آمریکا با گسترش اختیارات سازمان‌های امنیتی و مخابراتی کشور خودشان آزادی و حریم خصوصی شهروندان را به بهانه مبارزه با تروریسم به طور بی‌سابقه‌ای مورد تعرض و مداخله قرار دادند. با افشاگری‌های یک سال اخیر رسانه‌های طرفدار آزادی اطلاعات چون ویکی لیکس مبنی بر شنود گسترده مکالمات تلفنی مردم عادی تا مقامات عالی رتبه دولتی بسیاری از کشورها توسط آژانس‌های امنیتی آمریکا، صاحب‌نظران و کنشگران حقوق بشر را در برابر این واقعیات تهدیدآمیز زندگی خصوصی به تکاپو وا داشته است. آنچه در ادامه می‌آید تحلیلی است حقوقی درباره ماهیت حق احترام به حریم خصوصی و مشروعیت اقدامات و قوانین ضد تروریستی دولتها در چارچوب موازین حقوق بشری.

حریم خصوصی چیست؟

حریم خصوصی با آنکه یکی از ملموس‌ترین و پرکاربردترین حق برای هر فردی شناخته شده ولی صاحب‌نظران بر جسته‌دنیاتوانسته‌اند بر سر یک تعریف واحد به توافق برسند. در دهه ۱۹۹۰ میلادی یکی از قضات دادگاه عالی ایالات متحده آمریکا به نام «لوئیس براندایس» در مقاله‌ای با عنوان «حق مصونیت حریم خصوصی» برای اولین بار این مسئله را مطرح و آن را حق افراد برای تنها بودن تعریف کرد. عده‌ای این مفهوم را با حق افراد در بهره بردن از استقلال، تنهایی و تعیین اینکه آیا و چگونه اطلاعات مربوط به خود را برای دیگران آشکار کنند پیوند می‌دهند. «وستین» تعریف مفیدی برای حریم خصوصی عرضه می‌کند: «حریم خصوصی عبارت است از حق افراد، گروه‌ها و موسسات برای تعیین این موضوع برای خود که چه وقت و تا چه حد اطلاعات مربوط به آنها به دیگران منتقل شود. عده‌ای این حق را حق نظارت بر افشای اطلاعات شخصی می‌دانند و برخی دیگر از صاحب‌نظران از آن به عنوان حق پنهان کردن حقایق زندگی از دیگران یاد کرده‌اند اما کمیته‌ای به نام «کالکت» در انگلستان تعریف زیر را به عنوان تعریف قانونی می‌پذیرد: «حق افراد برای حمایت شدن در مقابل وارد شدن بدون اجازه به امور زندگی افراد و خانواده‌هایشان با ابزار مستقیم فیزیکی یا به وسیله نشر اطلاعات.» «هلن نیس بام» به جای حریم خصوصی حق خلوت را به کار برده و می‌گوید حق خلوت آدمیان

بحث پیرامون تروریسم و حقوق بشر مسئله تلخ و شیرین زندگی جهان مدرن است. از یک طرف تروریسم نگرانی مدرنی است که سیاست‌های داخلی و بین‌المللی دولتها را تحت شعاع قرار داده و چهره زشتی از مردم و دولت را در مقابل هم قرار داده است و از طرف دیگر حقوق بشر دستاورد بس مبارکی است در دنیای مدرن که آزادی و برابری را برای همگان می‌خواهد و در برابر خشونت، زندگی آرامی را به انسان امروزی نوید می‌دهد. تراژدی این مدرنیته زمانی شروع می‌شود که انسان مبتلا به این دو نقیض؛ یعنی حقوق بشر و تروریسم شود؛ زمانی که تروریست‌ها که خود ناقضان جدی حقوق بشر هستند، به عنوان گروه‌های انسانی خود را بر خوردار از حقوق بشری بدانند. البته بحث به این سادگی نیست و سیاه و سفید دیدن مسئله هم خطاست. نخست به این خاطر که کسانی که بیش از همه قربانیان نقض حقوق بشر هستند مظنونین و متهمان تروریسم و شهروندان عادی هستند که آزادی و امنیت شخصی‌شان در برابر سیاست‌ها و سازوکارهای دولتی مبارزه با تروریسم سلب شده است نه خود تروریست‌ها و دوم اینکه تروریست‌ها هم در فرض اثبات جرم، مستحق برخورداری از حقوق بنیادی بشری و حفظ کرامت انسانی مانند حق دسترسی به محاکمه عادلانه و مجازات منصفانه هستند و این طور نیست که هدف به هر شکلی وسیله را توجیه کند.

یکی از مباحث مهم و چالش برانگیز حقوق بین‌الملل که در رابطه با تروریسم و حقوق بشر مطرح است،

یا حقوقی به عمل آید، تضمین شود.» علت تأکید کمیته بر اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر از مقامات دولتی آن است که امروزه تکنولوژی لازم برای نقض حریم خصوصی یعنی سیستم‌های پایش مدار بسته به دست افراد و شرکت‌های خصوصی نیز افتاده است. این حق در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر و همچنین منشور عرب در مورد حقوق بشر مورد تأکید قرار گرفته است. در اعلامیه حقوق بشر اسلامی مصوب ۱۴ محرم ۱۴۱۱ قمری در قاهره در ماده ۱۸ قسمت «ب» در راستای توجه به حریم خصوصی آمده است: «هر انسانی حق دارد که در امر زندگی خصوصی خود استقلال داشته باشد و جاسوسی یا نظارت بر او و مخدوش کردن حیثیت او جایز نیست و باید از او در مقابل هر گونه دخالت زورگویانه حمایت شود»

اقدامات ضد تروریستی دولتها و نقض حق احترام به حریم خصوصی

بسیاری از دولتها پس از ۱۱ سپتامبر و به ویژه دولتها آمریکا، انگلستان و اسپانیا صلاحیت‌های اژانس‌های اطلاعاتی خود را در مداخله بیشتر به حریم خصوصی افراد افزایش دادند. این وضعیت حتی به جمع‌آوری اطلاعات از شرکت‌های خصوصی ارائه‌دهنده خدمات ارتباطی نیز تسری یافته است. در بریتانیا، بند ۲ ماده ۱۲ قانون ضد تروریسم، جنایت و امنیت سال ۲۰۰۱ میلادی به مقامات عمومی اجازه می‌دهد که اطلاعات مرتبط را به منظور انجام هر گونه تحقیقات کیفری در میان خود افشا نمایند. گستره این مجوز به حدی است که حتی مورد اعتراض کمیته مشترک پارلمانی حقوق بشر نیز قرار گرفته است. در ایالات متحده آمریکا نیز «قانون پاتریوت» (USA PATRIOT Act) که بلافاصله پس از حادثه ۱۱ سپتامبر به تصویب رسید آزادی عمل وسیعی به مأموران اجرای قانون اعطا کرده است. برای مثال مطابق این قانون، مأموران اجرای قانون می‌توانند بدون اطلاع قبلی به فرد، اموال او را مورد تفتیش قرار دهند. به دیگر سخن مأموران می‌توانند با در دست داشتن مجوز، حتی در صورت غیاب مالک وارد منزل یا هر جای دیگر شده، به تفتیش پرداخته و عکس بگیرند.

قانون همچنین بر خلاف الحاقیه چهارم قانون اساسی آمریکا، به محاکم اجازه دستور تفتیش نسبت به اموالی را می‌دهد که قبل از صدور دستور جابجا شده‌اند. علاوه بر این، رئیس‌جمهور آمریکا در ۱۷ دسامبر ۲۰۰۵ میلادی تأیید نمود که به سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا پس از ۱۱ سپتامبر اجازه داده است کلیه ارتباطات بین‌المللی به ایالات متحده را شنود کنند. این مجوز شامل شنود تلفنی و پایش نامه‌های الکترونیکی افراد که مظنون به ارتباط با شبکه القاعده یا دیگر سازمان‌های تروریستی هستند، می‌شود اما بعداً معلوم شد که این شنودها بدون مجوز قضایی و اطلاع قبلی به افراد تحت پایش صورت گرفته و به ارتباطات بین‌المللی نیز محدود نبوده است. در سال ۲۰۱۳ میلادی چند روزنامه انگلیسی زبان از جمله گاردین (چاپ انگلستان)،

نیویورک تایمز و واشنگتن پست (چاپ آمریکا) اسنادی را در مورد جزئیات برنامه‌های جاسوسی مرکز استراق سمع انگلیس (GCHQ) و اژانس امنیت ملی آمریکا (NSA) توسط یکی از پیمانکاران سابق این اژانس به نام «ادوارد اسنودن» منتشر کردند. این اسناد موجب بروز واکنش‌های شدید جامعه بین‌الملل در مورد گسترده‌گی و حد و مرز برنامه‌های جاسوسی سرویس‌های اطلاعاتی آمریکا و انگلیس شد. در نوامبر ۲۰۱۳ میلادی بخش جدیدی از این اسناد منتشر شد که نشان می‌داد دولت آمریکا مکالمات ۳۵ تن از رهبران کشورهای دنیا همچون نخست‌وزیر آلمان، رئیس‌جمهور برزیل و ... شنود کرده است. این کشور همواره با بهانه حفظ امنیت کشورش در برابر تروریسم دست به این اقدامات جاسوسی زده است.

مشروعیت اقدامات ضد تروریستی دولتها و تعلیق برخی از حقوق بشری به صورت موقت

حملات تروریستی جزء اقدامات خرابکارانه‌ای هستند که دولتها باید در چهار چوب اصول و قواعد حقوق بشر به آنها پاسخ دهند. با وجود این تکلیف، بسیاری از دولتها با تعلیق عملی برخی از مقررات حقوق بشر، اقدامات ضد تروریستی خود را رهگذر نقض موازین حقوق بشر به انجام می‌رسانند.

حال آنکه حقوق بشر به عنوان یک نظام حقوقی نه تنها تروریسم و برخورد با آن را مدنظر داشته است بلکه همچنین تروریسم را جزء مواردی طبقه‌بندی کرده است که با جمع شرایطی چند می‌تواند منتهی به ایجاد وضعیت اضطراری شود که در آن پاره‌ای از مقررات حقوق بشر قابل تعلیق هستند. نظام تعلیق مندرج در ماده ۴ میثاق حقوق مدنی و سیاسی مهم‌ترین سازوکار نظام حقوق بشر است که دولتها به شرط اثبات وجود شرایط پیش‌بینی شده می‌توانند از این نظام برای مبارزه مؤثر با تروریسم‌ها استفاده کنند. به عبارت دیگر، نظام حقوق بشر با تفکیک میان وضعیت‌های عادی از وضعیت‌های اضطراری، دولتها را در وضعیت‌های عادی مبارزه با تروریسم به اعمال کامل قواعد و استانداردهای حقوق بشر مکلف کرده و در وضعیت‌های اضطراری به آنها به‌طور محدودی اجازه تعلیق برخی از مقررات خود را داده است. مجمع عمومی سازمان ملل متحد افزون بر سری قطعنامه‌های مربوط به امحاء تروریسم، در قطعنامه ۵۷/۲۱۹ با عنوان «حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین در حین مقابله با تروریسم» که در ۲۷ فوریه ۲۰۰۳ میلادی به تصویب رسید، با صراحت هر چه تمام‌تر به لزوم رعایت حقوق بشر در مبارزه با تروریسم اشاره کرده است.

در بند یک این قطعنامه آمده است: «دولتها باید تضمین کنند هر اقدامی که در مبارزه با تروریسم اتخاذ می‌کنند با تعهدات آنها به موجب حقوق بین‌الملل و به ویژه حقوق بشر، حقوق پناهندگی و حقوق بشردوستانه، مطابقت داشته باشد.» در مبارزه با تروریسم، دو تکلیف حقوقی دولت در برابر یکدیگر قرار می‌گیرند: تکلیف به حفظ امنیت مردم کشور که بیانگر منافع عمومی است و تکلیف به احترام به آزادی و

حقوق بشر افراد و به ویژه مظنونان، متهمان یا محکومان به ارتکاب جرایم تروریستی که بیانگر منافع خصوصی افراد است. در چنین شرایطی نظام حقوق بشر به عنوان یک نظام حقوقی، ناگزیر از حل تعارض است. این نظام حقوقی دو راه پیش رو دارد: می‌تواند تعارض را به نفع یکی از این دو منفعت حل کند یا با ایجاد توازن میان آنها در حفظ و رعایت اصول بنیادین بشری در کلیه شرایط بکوشد. در این خصوص گفته شده که در جوامع متمدن در موارد تعارض میان منفعت فردی با منافع جمعی، منفعت فردی باید به نفع منافع عمومی کنار گذاشته شود. این شرط در زمان‌های دشوار نیازمند ایجاد توازن میان دو منفعت مذکور تا جایی است که تفاوت‌ها قابل سازش نباشد. بررسی عملکرد دولتها پس از ۱۱ سپتامبر گویای این واقعیت است که دولتها در گیر فعالیت‌های تروریستی شدید از جمله ایالات متحده و اسپانیا که مورد حملات تروریستی القاعده قرار گرفته‌اند، از امکان موجود در ماده ۴ استفاده نکرده‌اند ولی عدم اعلام رسمی وضعیت اضطراری ناشی از تروریسم مانع از آن نشد که دولتها در عمل و به‌طور غیرقانونی بسیاری از تعهدات حقوق بشری خود را اعم از تعهدات قابل تعلیق و غیر قابل تعلیق را نقض نکنند. از میان تعهدات حقوق بشری، برخی از تعهدات نظر به ارتباط مستقیم با مبارزه با تروریسم مثل حق احترام به حریم خصوصی و امنیت شخصی، بیش از دیگر تعهدات مورد نقض قرار گرفتند.

سخن پایانی

در تدویم پیشرفت‌های حقوقی، قرن حاضر گویای این واقعیت است که حقوق بشر هر چه بیشتر به سمت عرفی شدن تمایل دارد و حتی پارهای از قواعد حقوق بشر چون منع شکنجه جزء قواعد آمره به شمار می‌روند. حقوق بشر به استثنای قواعد قابل تعلیق مذکور در ماده ۴ میثاق حقوق مدنی و سیاسی در همه حال لازم‌الاجرا هستند و حتی در زمان جنگ نیز در کنار حقوق بشردوستانه، حقوق بشر قابل اجراء است؛ رأی مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه دیوار حائل گویای این واقعیت است.

حق احترام به حریم خصوصی به عنوان یکی از حقوق اساسی شهروندان، ارتباط عمیقی با حفظ شأن، کرامت، شخصیت، استقلال فردی، امنیت روانی پایدار و حاکمیت بر احساسات و افکار و دیگر ارزش‌های مهم انسانی دارد که اغلب به بهانه مبارزه با تروریسم توسط دولتها از طریق سازمان‌های امنیتی و اطلاعاتی و شرکت‌های خصوصی وابسته به آنها به شدت نقض می‌شود. دولتها بر اساس حقوق بین‌الملل و اسناد مختلف حقوق بشری ملزم به شناسایی و احترام به حریم خصوصی شهروندان هستند. نظام حقوق بشر نه مبارزه با تروریسم را نفی می‌کند و نه آن را غیر مسئولانه و بی‌قید و بند می‌داند بلکه قائل به این است که مبارزه با تروریسم در چارچوب قانون و با رعایت موازین حقوق بشر صورت گیرد و به عبارتی دیگر لازم نیست که آزادی فدای امنیت شود یا امنیت فدای آزادی بلکه آزادی و امنیت در جامعه توانمند برقرار شود.